

Łódź, 28.02.2019

Opinia dotycząca dorobku naukowo-badawczego
i dydaktyczno-wychowawczego dr hab. Adama Dobaczewskiego,
profesora nadzwyczajnego w Instytucie Języka Polskiego UMK,
w związku z postępowaniem o nadanie tytułu profesora

Dr hab. Adam Dobaczewski, profesor nadzwyczajny w Instytucie Języka Polskiego UMK, należy do grona wybitnych polskich językoznawców, ze znaczącymi osiągnięciami w zakresie synchronicznego językoznawstwa polonistycznego oraz szeroko pojętej metodologii badań językoznawczych.

Od roku 2008 dr hab. Dobaczewski jest zatrudniony w Instytucie Języka Polskiego UMK (od roku 2015 pełni funkcję dyrektora tego Instytutu), wcześniej zatrudniony był w Zakładzie Języka Polskiego WSP w Olsztynie (później UWM), a jeszcze wcześniej, w latach 1988-1990, pracował jako nauczyciel języka polskiego w szkole podstawowej w Barcinie.

Początkowe zainteresowania naukowe dr. hab. Dobaczewskiego związane były z problematyką opisu składniowego i semantycznego wybranej klasy polskich leksemów, w szczególności leksemów dopowiedzeniowych. Wybór takiej właśnie klasy spowodował w dalszych badaniach rozszerzenie pola zainteresowań na zjawiska tekstowe i systemowe (i ich precyzyjne rozróżnienie), z jednoczesnym podkreśleniem, że język jest bytem podlegającym autonomicznej analizie. Znakomitą ilustracją tego rozszerzającego się pola badawczego stanowią tytuły kolejnych publikacji książkowych: pierwsza monografia autorska, przygotowana na podstawie rozprawy doktorskiej, nosiła tytuł *Cechy składniowe i semantyczne dopowiedzeń potwierdzających* (Katedra Lingwistyki Formalnej UW, 1998), natomiast ostatnia monografia (omówiona szerzej w dalszej części niniejszej opinii) ma tytuł *Powtórzenie jako zjawisko tekstowe i systemowe. Repetycje, reduplikacje i quasi-tautologie w języku polskim* (Wydawnictwo UMK, 2018).

Doktorat Adam Dobaczewskiego powstał pod kierunkiem Profesora Macieja Grochowskiego, wpływ i inspiracje naukowe (zwłaszcza metodologiczne) tego

językoznawcy, a także Profesora Andrzeja Bogusławskiego, są doskonale widoczne w całej działalności naukowej Kandydata do tytułu.

W rozprawie habilitacyjnej, *Zjawiska percepcji wzrokowej. Studium semantyczne* (Katedra Lingwistyki Formalnej UW, 2002), Autor poddał rygorystycznej analizie semantyczno-składniowej czasowniki percepcji wzrokowej w języku polskim (przede wszystkim stanowe czasowniki percepcji: *widzieć, zobaczyć, ujrzeć*, i in.). Rozwiązania przyjęte w tej pracy miały charakter nowatorski, ale zdążyły już na trwałe wejść do językoznawczego dorobku polonistycznego, o czym świadczą m. in. doktoraty powstałe pod kierunkiem A. Dobaczewskiego (Sebastiana Żurowskiego na temat wyrażen percepcji słuchowej oraz Agnieszki Cejmer na temat percepcji zmysłów węchu, smaku i dotyku), szereg artykułów i wystąpień konferencyjnych, a także liczne cytowania i odniesienia w literaturze tematu.

Najważniejszą pracą w dorobku Adama Dobaczewskiego jest ostatnia monografia, *Powtórzenie jako zjawisko tekstowe i systemowe. Repetycje, reduplikacje i quasi-tautologie w języku polskim* (Wydawnictwo UMK, 2018), oraz stanowiący jej dopełnienie *Słownik reduplikacji i powtórzeń polskich* (współautorami są Piotr Sobotka oraz Sebastian Żurowski; Wydawnictwo UMK, 2018).

We wstępie do monografii, Autor przyjmuje istotne metodologiczne założenie, zgodnie z którym język jest rozumiany jako „byt dający się wyodrębnić (w szczególności nie traktowany jako część większego *continuum*), opisywany w sposób niewykłajający się w otwartą sieć relacji z różnorodnymi bytami poza nim samym” (s. 7), a celem pracy „odróżnienie ogólnych zjawisk repetycyjnych, występujących niezależnie od języka etnicznego (...), od specyficznych dla danego systemu powtórzeń, którym można przypisać status jednostek tego języka” (s. 8). Zarówno skupienie się na językoznawstwie wewnętrznym, jaki i precyzyjne identyfikowanie odpowiednich jednostek operacyjnych języka polskiego zgodne jest z perspektywą badawczą przyjętą przez językoznawców – bardzo w skrócie – ze szkoły warszawsko-toruńskiej. Adam Dobaczewski już wcześniej dołączył do grona reprezentowanego przez profesorów Andrzeja Bogusławskiego, Magdalenę Danielewiczową, Macieja Grochowskiego, natomiast swoją monografią potwierdził, że należy do jej wybitnych przedstawicieli.

W rozdziale pierwszym Autor przedstawia przyjęte założenia teoretyczne i czyni szereg istotnych uwag o charakterze metodologicznym, zwłaszcza dotyczących poziomu opisu i analizy badanych zjawisk. Odróżnia składnię wewnątrzdanową (właściwą) od międzydanowej (gramatyki tekstu) i omawia konsekwencje tego odróżnienia dla właściwej analizy i typologii powtórzeń, podkreśla też zasadność wydobycia z różnorodnych zjawisk tekstowych opartych na powtórzeniu odpowiedniego zbioru jednostek konkretnego języka, tzw. operacji repetycyjnych. Drugi rozdział stanowi próbę uporządkowania 'repetycyjnych zjawisk tekstowych', Autor podkreśla w nim niejednorodność zjawiska repetycji i dla potrzeb analizy wyróżnia reduplikacje, powtórzenia i quasi-tautologie, na innym poziomie analizy odróżnia także powtórzenia międzydanowe i wewnątrzdanowe (z dalszym drobiazgowym podziałem powtórzeń wewnątrzdanowych). W dalszej części rozdziału podkreśla też, że zjawisko powtarzania ma systemowy i systemotwórczy charakter, albowiem powtarzalność elementów warunkuje ich identyczność, co jest warunkiem konstytutywnym systemu jako takiego (s. 34). Przyjęte rozwiązania mogą być zastosowane również wszelkiego materiału językowego, „który cechuje się literalnym naruszeniem porządku składniowego (innym niż oparty na repetycji)” (s. 54).

Rozdziały trzeci i czwarty mają charakter materiałowo-analityczny: trzeci poświęcony jest 'prostym repetycjom dokładnym', natomiast czwarty 'repetycjom złożonym i niedokładnym'. W rozdziale trzecim Autor wyróżnia emfaticzne repetycje modyfikatora, podwojenia zleksykalizowane, szeregi repetycyjne, a także szeregi delimitatywne (zwłaszcza ta ostatnia grupa wskazuje na konieczność uwzględnienia zarówno strukturalnych, jak i semantycznych aspektów poszczególnych szeregów). W rozdziale czwartym przedmiotem analiz są przede wszystkim repetycje złożone i niedokładne, quasi-tautologie. Bardzo interesująca jest część 4.5. podejmująca temat 'repetycji wokół *nie*'.

Zjawisko reduplikacji związane jest zarówno z kwestią redundancji (w systemie i w komunikacji), jak i semantyczno-pragmatycznej relewancji, wprawdzie Autor nie przywołuje zjawiska redundancji, ale przedstawione analizy różnego typu powtórzeń mogą stanowić solidny materiał do dalszych prac badawczych, w szczególności związanych z nowym typem tekstami (i nowymi mediami i środkami komunikacji). Dodatkowo, ciekawym zagadnieniem wyłaniającym się z rozważań Autora jest możliwość materiałowej weryfikacji pojęć takich jak tożsamość, dokładność, niedokładność. Zebrany materiał i jego

teoretyczne opracowanie z całą pewnością będą bardzo przydatne dla językoznawców zajmujących się zarówno współczesnym językiem polskim, jak i formalno-teoretycznymi analizami i opisami języka oraz badaniami kontrastywnymi.

Do tej bardzo dobrze skomponowanej i dopracowanej metodologicznie monografii można zgłosić jedno zastrzeżenie, związane z dość ograniczonym uwzględnieniem opracowań generatywnych, zwłaszcza z okresu wcześniejszego niż program minimalistyczny (wspomnianym przez Autora w przypisie 31; przypis ten wprowadza interesującą polemikę z koncepcją akustycznej realizacji elementów pustych, szkoda że Autor nie zdecydował się na rozszerzenie tej kwestii). Na poziomie teoretycznym systemowy i systemotwórczy charakter zjawiska powtarzania powinien skutkować odpowiednimi regułami generatywnymi. Między innymi z tego względu, językoznawcy uprawiający szeroko pojęty model generatywny, zwłaszcza różne podejścia generatywne w obrębie morfologii i gramatyki konstrukcji, poświęcili fonologii i morfologii reduplikacji (w bardzo zróżnicowanych typologicznie językach) szereg wartościowych prac. Z recenzenckiego obowiązku wspomnę tu o pracach choćby M. Aronoffa, J. Blevins, L. Downing, A. Marantza, a także tych powstałych w obrębie gramatyki konstrukcji (i analizujących reduplikację jako konstrukcję). Warto też dodać, że reduplikacja występująca w rdzennych językach Ameryki Północnej cieszyła się sporym zainteresowaniem strukturalistów amerykańskich. Jednocześnie jednak należy zgodzić się z Autorem, gdy twierdzi że „Literatura lingwistyczna dotycząca reduplikacji jest tak bogata, że jakakolwiek próba jej syntezy w tym miejscu byłaby niewykonalna” (s. 25).

Dopełnieniem powyżej omawianej monografii jest *Słownik reduplikacji i powtórzeń polskich. Od zleksykalizowanych podwojeń do regularnych układów repetycyjnych* (Wydawnictwo UMK, 2018), autorstwa Adam Dobaczewskiego, Piotra Sobotki oraz Sebastiana Żurowskiego. Słownik ten to efekt prac w ramach programu badawczego finansowanego przez NPRH (realizowanego w UMK i kierowanego przez dr hab. Dobaczewskiego). Stanowi on praktyczną implementację rozwiązań teoretycznych wprowadzonych i uzasadnionych w monografii i może być potraktowany jako przewodnik zarówno po zebranych konstrukcjach, jak i sposobie analizy takich konstrukcji. Na *Słownik* składa się wstęp przedstawiający główne założenia teoretyczno-metodologiczne, obszerna część pierwsza z hasłami dotyczącymi repetycji zleksykalizowanych, część druga z

operacjami repetycyjnymi, oraz bardzo ciekawy aneks z powtórzeniami ponadjęzykowymi. Zwraca uwagę staranność opracowania struktury artykułu hasłowego (zapis jednostki, informacja gramatyczna, informacja semantyczna, informacja pragmatyczna, przykłady, bibliografia, komentarze). Jak zaznaczają autorzy informacje podawane w komentarzach są wynikiem „autorskich czynności interpretacyjno-poznawczych” (s. 26), co w pewien sposób pokazuje przy okazji hasła i słownik *in statu nascendi*. Zabrakło natomiast indeksu z materiałem językowym, może warto kolejne wydanie uzupełnić o indeks (i kolejne hasła).

W informacji o osiągnięciach i dorobku naukowym powstałym po uzyskaniu stopnia doktora habilitowanego, Adam Dobaczewski wymienia 7 artykułów opublikowanych w czasopiśmie oraz 8 publikacji w tomach zbiorowych. W tekstach tych Autor powraca do zagadnień poruszanych już w rozprawie habilitacyjnej (wyrażenia związane z percepcją), a także do tematyki w pełni rozwiniętej w monografii profesorskiej (repetycja, reduplikacja, dopowiedzenia). W jednym z wcześniejszych artykułów, „Etykiety kategoryzacyjne a rzeczywiste własności wyrażen” (2003) zwraca uwagę na kwestie terminologiczne oraz sposób lingwistycznych i metalingwistycznych kategoryzacji wyrażen w konfrontacji z dokładną analizą ich własności. Z kolei w tekście „Między semantyką a pragmatyką. O pewnych quasi-tautologicznych układach z *jak*” (2011) wskazuje na trudności (i arbitralność) prowadzenia dokładnych podziałów z uwzględnieniem odrębnych właściwości semantycznych i pragmatycznych, w „Prozodii układów repetycyjnych” (2015) uzupełnia rozważania systemowe i tekstowe o ważny aspekt prozodyczny, a w tekście „Powtórzenia wokół słówka *nie*” bada związki powtórzeń i negacji.

W kolejnych tekstach Adam Dobaczewski podejmuje także wątki stricte metodologiczne i teoretyczne. Dwa ważne rozdziały dotyczą strukturalistycznych inspiracji we współczesnej semantyce. W „Tzw. polska szkoła semantyczna a założenia strukturalizmu, czyli Ferdinand de Saussure redivivus”(2008) przedstawia zarys koncepcji pozwalającej na konsekwentne i spójne opisanie zjawisk językowych w duchu strukturalizmu, natomiast w rozdziale „O współczesnej semantyce w ujęciu strukturalnym” (2013) przypomina ważne elementy tradycji strukturalistycznej i podkreśla, że mogą one ciągle stanowić ciekawą i produktywną alternatywę dla nurtu kognitywistycznego w badaniach semantycznych.

Większość publikacji Adam Dobaczewskiego ukazała się w czasopismach i wydawnictwach krajowych. Ta uwaga nie ma charakteru krytycznego – przeciwnie, zdecydowanie uważam, że dla polonisty zaangażowanego w naukowy rozwój dyscypliny najważniejsze są liczące się publikacje krajowe (których środowiskowa wartość nie zawsze przekłada się na arbitralną wycenę punktową), a w przypadku językoznawstwa z pewnością należą do nich *Polonica*, *Prace Filologiczne*, *Poradnik Językowy*, czyli czasopisma, w których publikuje Kandydat do tytułu.

Dr hab. A. Dobaczewski jest też redaktorem tomu *Studia nad współczesną polszczyzną. Gramatyka, semantyka, pragmatyka* (UMK 2007), współredaktorem numeru specjalnego *Prac Filologicznych* (2011), oraz współredaktorem tomu studiów dedykowanych Profesorowi Maciejowi Grochowskiemu *Sens i konwencje w języku* (UMK 2018). Jest członkiem komitetu redakcyjnego *Prac Językoznawczych* (UWM). Wygłaszał referaty na liczących się polskich konferencjach językoznawczych (m. in. zjazdach Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, łódzkim seminarium *Metodologie językoznawstwa*, spotkaniach z cyklu *Symposia Linguistica Thorunensia*), a także na konferencjach i seminariach w Tybindze, Pradze, Skopje. Wygłaszał również wykłady gościnne w Moguncji, Oldenburgu, Pradze oraz Instytucie Podstaw Informatyki PAN. Jest członkiem Polskiego Towarzystwa Językoznawczego, w latach 2004-2011 był członkiem Komisji Teorii Języka przy Komitecie Językoznawstwa PAN. W latach 2014-2018 kierował projektem finansowanym w ramach NPRH.

Dr hab. Dobaczewski był promotorem w czterech przewodach doktorskich (wszystkie w UMK), pod jego kierunkiem pisane są dwa dalsze doktoraty, recenzował 9 prac doktorskich (w UMK, UWM oraz UW). W 2012 r. pełnił funkcję recenzenta w procedurze nadania przez UMK tytułu doktora *honoris causa* prof. Andrzejowi Bogusławskiemu.

Dr hab. Adam Dobaczewski ma również istotne osiągnięcia w działalności organizacyjnej: w czasie pracy w WSP/UWM pełnił funkcję zastępcy dyrektora Instytutu Filologii Polskiej (w latach 1996-1999), natomiast w UMK był kierownikiem Zakładu Historii Języka Polskiego (w latach 2011-2014), od roku 2015 pełni funkcję dyrektora Instytutu Języka Polskiego, co bardzo dobrze świadczy o postrzeganiu Go przez środowisko akademickie UMK (przede wszystkim w IJP, ale i na całym Wydziale Filologicznym).

Od roku 2011 pełni funkcję kierownika studiów doktoranckich w zakresie językoznawstwa na Wydziale Filologicznym UMK.

W czasie swojej akademickiej pracy dydaktycznej Adam Dobaczewski był opiekunem ponad 100 prac dyplomowych, prowadził zajęcia z zakresu językoznawstwa polonistycznego i ogólnego, teorii i metodologii językoznawstwa oraz nauk o komunikacji językowej.

Zgodnie z art. 26.1. *Ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (z dnia 14 marca 2003 r.), tytuł profesora może być nadany osobie, która ma osiągnięcia naukowe „znacznie przekraczające wymagania stawiane w przewodzie habilitacyjnym”. Osiągnięcia naukowe dr hab. Adama Dobaczewskiego, prof. nadzw. UMK, a zwłaszcza monografia poświęcona powtórzeniom w języku polskim oraz współautorstwo słownika reduplikacji i powtórzeń, zdecydowanie spełniają te warunki. Również Jego zasługi w pracy dydaktycznej, organizacyjnej i w kształceniu kadry naukowej w pełni uzasadniają wystąpienie z wnioskiem o nadanie dr hab. Adamowi Dobaczewskiemu tytułu naukowego profesora.

Prof. zw. dr hab. Piotr Stalmaszczyk
Zakład Językoznawstwa Angielskiego i Ogólnego
Instytut Anglistyki
Uniwersytet Łódzki